

SPIRITUÁLNÍ WELL-BEING ŽÁKŮ A STUDENTŮ: SYSTEMATICKÝ PŘEHLED SOUČASNÉHO EMPIRICKÉHO VÝZKUMU

SPIRITUAL WELL-BEING OF PUPILS AND STUDENTS: A SYSTEMATIC REVIEW OF CURRENT EMPIRICAL RESEARCH

Jan Klokočka

Centrum výzkumu, Fakulta humanitních studií, Univerzita Tomáše Bati, Zlín

Abstrakt

Cílem příspěvku je představit výsledky systematické přehledové studie shrnující empirický výzkum spirituálního well-beingu žáků a studentů v rámci hlavního vzdělávacího proudu za posledních deset let. Ačkoliv je úloha, kterou spirituální well-being hraje v různých společenských kontextech dlouhodobě diskutována, přehledové studie, které by se mu věnovali v kontextu hlavního vzdělávacího proudu a u mladší populace chybí. Abychom zmapovali tuto výzkumnou oblast, zaměřuje se tato přehledová studie na (1) zkoumaná témata a výzkumný kontext, (2) výzkumné metody a (3) hlavní výzkumná zjištění zahrnutých studií. Na závěr studie diskutuje tyto oblasti i jejich implikace pro další výzkum.

Klíčová slova: *spirituální well-being, žák, student, empirický výzkum, systematický přehled*

Abstract

The aim of this paper is to present the results of a systematic review study summarising empirical research on the spiritual well-being of pupils and students in mainstream educational settings over the last ten years. Although the role that spiritual well-being plays in different social contexts has long been debated, review studies addressing it in mainstream educational contexts and in younger populations are lacking. To map this area of research, this review study focuses on (1) the research topics and research context, (2) the research methods, and (3) the main research findings of the included studies. Finally, the study discusses these areas and their implications for further research.

Keywords: *spiritual well-being, pupil, student, empirical research, systematic review*

1 ÚVOD

V oblasti vzdělávání je spirituální well-being dlouhodobě zkoumán a je patrný rostoucí zájem o jeho implementaci do národních kurikul napříč zeměmi (např. Brooker et al., 2019; Miller et al., 2005; Wane et al., 2011). Navzdory rostoucímu počtu studií o spirituálním well-beingu v současné době neexistuje systematický přehled literatury, který by se explicitně zabýval tímto konceptem v rámci hlavního vzdělávacího proudu a u mladší populace. Cílem tohoto systematického přehledu je proto shrnout empirický výzkum spirituálního well-beingu žáků a studentů za posledních deset let.

2 TEORIE

Konceptuální rámec této studie vychází z nejrozšířenějších konceptualizací spirituálního well-beingu (SWB) formulovaných Ellisonem (1983) a Fisherem (2011). Oba teoretické modely se shodují na konceptualizaci SWB skrze dělení do několika klíčových dimenzí. Ellison (1983) jej konceptualizuje na základě dvou dimenzí, horizontální, tj. pocitu smyslu života a životní spokojenosti, a vertikální, zachycující well-being ve vztahu k Bohu. Fisher (2011) naopak vytvořil model o čtyřech dimenzích, který zahrnuje osobní, komunální, environmentální a transcendentální dimenzi. Tyto čtyři dimenze tvoří široce přijímaný konceptuální rámec při definování a měření SWB, spirituálního zdraví i spirituality (Michaelson et al., 2016; Nye, 2009). Tato studie se tedy řídila především druhým modelem o čtyřech doménách. Výběr tohoto rámce pomohl při rozlišování mezi výše uvedenými koncepty.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Předložený systematický přehled literatury byl veden třemi hlavními výzkumnými otázkami: VO1) Jaká byla výzkumná témata a výzkumné kontexty studií o SWB žáků a studentů? VO2) Jaké výzkumné metody byly použity ke zkoumání SWB žáků a studentů? VO3) Jaká jsou hlavní zjištění studií o SWB žáků

a studentů? Pro jejich zodpovězení byla využita doporučení PRISMA. Témata výzkumu, kontexty, metody a hlavní zjištění jsou uvedeny pro 50 ze 468 studií, které byly identifikovány v databázích WoS a Scopus. Zahrnuty jsou empirické studie publikované v posledních 10 letech (tj. 2014 až 2024) v anglickém jazyce. Studie se zabývají tématem SWB, spirituálního zdraví nebo vztahem mezi spiritualitou a well-beingem žáků a studentů (subjektivním, psychologickým aj.) v běžném vzdělávacím prostředí (vyloučeny byly např. studie zaměřené na studenty v klinické zdravotní péči nebo studenty se zdravotním postižením).

4 VÝSLEDKY

V souvislosti s VO1 lze konstatovat, že v edukačním kontextu byl nejčastěji zkoumaným tématem vztah mezi SWB a psychologickými fenomény. Více než polovina všech studií byla provedena v zemích Středního a Dálného východu. Studie se zaměřovaly především na studenty středních (39 %) a vysokých škol (47 %) a v necelé polovině studií tvořily ženy více než 60 % vzorku.

Pokud jde o VO2, převažovala kvantitativní výzkumná metodologie s využitím dotazníkového šetření. Přitom téměř polovina studií používala k měření SWB nástroj Spiritual Well-Being Scale (Paloutzian & Ellison, 1982). Nejčastější metodou výběru vzorku byl nepravděpodobnostní výběr.

Co se týče VO3, zjištění studií potvrzují multidimenzionální model well-beingu. Dále poukazují na pozitivní projevy spirituálního well-beingu žáků a studentů, a to jak z hlediska celkového duševního zdraví, tak v rámci vzdělávacího procesu. Přímému srovnávání výsledků však brání nepřesná terminologie a problematická operacionalizace klíčových konceptů.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Cílem tohoto systematického přehledu bylo shrnout empirický výzkum SWB žáků a studentů za posledních deset let. Přitom pomáhá systematizovat dosavadní výzkum, poukázat na jeho trendy a identifikovat jeho silné a slabé stránky.

Na základě zjištění tohoto přehledu lze formulovat tři doporučení pro další výzkum: 1) Zkoumání SWB žáků základních škol. 2) Vývoj, validace a používání výzkumných nástrojů založených na širších pojetích spirituality, tj. přesahujících

tradiční náboženský kontext, a zahrnujících více než dva faktory. 3) Jasně vymezení zkoumaných konceptů.

Souhrnně lze říci, že výzkum SWB žáků a studentů odhaluje důležitost spirituální dimenze života a jeho vliv na vzdělávací proces. Navzdory multidimenzionální povaze spirituality a různým sociokulturním kontextům se domníváme, že tento výzkum vede k efektivnějšímu a holističtějšímu vzdělávacímu přístupu.

PODĚKOVÁNÍ

Tento příspěvek byl zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu Fakulty humanitních studií na UTB ve Zlíně „Spiritualita v rámci edukačního procesu žáků středních škol“ za finanční podpory IGA, u které je registrován pod číslem IGA/FHS/2023/001.

6 LITERATURA

- Brooker, A., McKague, M., & Phillips, L. (2019). Implementing a Whole-of-Curriculum Approach to Student Wellbeing. *Student Success*, 10(3), 55–63. <https://doi.org/10.5204/ssj.v10i3.1417>
- Ellison, C. W. (1983). Spiritual Well-Being: Conceptualization and Measurement. *Journal of Psychology and Theology*, 11(4), 330–338. <https://doi.org/10.1177/009164718301100406>
- Fisher, J. (2011). The Four Domains Model: Connecting Spirituality, *Health and Well-Being*. *Religions*, 2(1), 17–28. <https://doi.org/10.3390/rel2010017>
- Michaelson, V., Brooks, F., Jirásek, I., Inchley, J., Whitehead, R., King, N., Walsh, S., Davison, C. M., Mazur, J., & Pickett, W. (2016). Developmental patterns of adolescent spiritual health in six countries. *SSM - Population Health*, 2, 294–303. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2016.03.006>
- Miller, J. P., Karsten, S., Denton, D., Orr, D., & Colallilo Kates, I. (2005). *Holistic learning and spirituality in education: Breaking new ground*. State University of New York Press.
- Nye, R. (2009). *Children's Spirituality: What it is and Why it Matters*. Church House Publishing.

- Paloutzian, R. F., & Ellison, C. W. (1982). Loneliness, spiritual well-being, and the quality of life. In *Loneliness: A sourcebook of current theory, research, and therapy*. Wiley.
- Wane, N. N., Manyimo, E. L., & Ritskes, E. J. (2011). *Spirituality, education & society: An integrated approach*. SensePublishers.